

УДК 658

Морохова В.О., к.е.н., професор

Карпінська Ю.А., магістрант

Луцький національний технічний університет

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ РІВНЯ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Стаття присвячена розгляду методичних підходів до оцінки рівня розвитку промислового підприємства. Досліджено взаємозв'язок розвитку і потенціалу підприємства. Обґрунтовано модель комплексної оцінки рівня розвитку і потенціалу підприємства.

Ключові слова: розвиток підприємства; потенціал підприємства; інтегральний показник розвитку; модель оцінки рівня розвитку.

Morokhova V., Karpinska Y.

METHODOLOGICAL APPROACHES TO ASSESSMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISE DEVELOPMENT LEVEL

The article is devoted to examining the methodological approaches to assessing of industrial enterprise development level. The essence of the category enterprise development is reviewed. The list of the main difficulties for the formation of an integrated assessing of enterprise development level is systematized.

The features of the formation and use of the integral assessing index of enterprise development level have been defined. Several specific evaluation model of the enterprise, their strengths and weaknesses have been examined. The indicators groups of assessing of industrial enterprise development level have been reviewed in the context of one of those models.

Causal relationship between the development and potential of the company has been found. Previously considered model to assessment of enterprise development has been adapted for its resource potential assessment. An integrated assessment of industrial enterprise potential has been introduced. The components of the assessing of enterprise resource potential have been clarified. An algorithm of the integrated assessment of the enterprise development and potential level has been formed. Digital significance coefficients of partial indicators in the calculation of integrated assessments of enterprise development and potential level have been proposed. Also, scientific and methodical approach to decision-making based on comparison of integrated assessments of enterprise development and potential level has been proposed here.

Key words: enterprise development; enterprise potential; integral indicator of the enterprise development; model to assessment of enterprise development.

Морохова В.О., Карпинская Ю.А.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ УРОВНЯ РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Статья посвящена рассмотрению методических подходов к оценке уровня развития промышленного предприятия. Исследована взаимосвязь развития и потенциала предприятия. Обоснована модель комплексной оценки уровня развития и потенциала предприятия.

Ключевые слова: развитие предприятия; потенциал предприятия; интегральный показатель развития; модель оценки уровня развития.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Актуальність проблеми стратегічного управління розвитком підприємства в умовах сучасності важко переоцінити, адже ефективно довгострокове функціонування підприємства та здобуття конкурентних переваг можливе лише за умови його розвитку і наявності певного потенціалу. Чітке розуміння керівниками, власниками, фахівцями підприємства потенційних можливостей розвитку підприємства створює базу для прийняття стратегічних та тактичних рішень щодо максимального використання та реалізації можливостей підприємства.

Врахування нових тенденцій у сфері управління зумовлюють зміни на етапах вибору та розроблення стратегії, обґрунтування методу оцінювання рівня розвитку підприємств. Різноманіття систем показників, на підставі яких вимірюють ефективність, результативність соціально-економічного розвитку підприємств не сприяє швидкому вирішенню означеної проблеми.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Теоретичні та прикладні засади оцінки рівня розвитку підприємства висвітлені у працях таких науковців як В.М. Верба, А.Е. Воронкова, І.В. Гонтарева, І.В. Гречина, О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, Ю.С. Погорелов, Н.Ю. Подольчак, В.С. Пономаренко, В.Ю. Самуляк, М.Р. Тимошук, Р.В. Фещур, С.В. Шишковський, Н.В. Яворська та ін. Однак відсутність єдиного погляду на оптимальну кількість вихідних часткових показників для оцінки рівня розвитку зумовлюють необхідність подальшого

розгляду даного питання. Крім того, для отримання характеристики фінансово-економічного стану підприємства вважаємо необхідним проводити комплексну оцінку рівня розвитку та потенціалу підприємства.

Цілі статті. Метою статті є розвинення теоретичних положень та методичних підходів до оцінки рівня розвитку промислового підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розробка ефективної та оптимальної моделі оцінки рівня розвитку промислового підприємства є актуальним та водночас складним завданням, адже до сьогодні немає єдиного визначення сутності розвитку підприємства. Дане поняття розглядається часто як абстрактне, науковці по-різному визначають складові елементи розвитку, що створює труднощі при виведенні інтегрального коефіцієнта розвитку підприємства.

На нашу думку, влучним є трактування Ю.А. Плуґіної, яка під розвитком підприємства розуміє якісні перетворення в його діяльності за рахунок змін кількісних і структурних характеристик техніко-технологічних, організаційно-комунікаційних, фінансово-економічних ресурсів на основі ефективного використання інтелектуально-кадрових ресурсів та інформаційних технологій [4].

В процесі побудови інтегральної оцінки науковці зустрічаються з певними концептуальними проблемами – встановлення відносної вагомості дії кожного з факторів, вибір схеми оцінювання (як векторних, чи скалярних величин), обґрунтування методу згортання векторної величини до скалярного виду, зведення показників (натуральних, вартісних, трудових, абсолютних, відносних, середніх тощо) до зіставного виду тощо [7, с. 231]. Крім того, серед дослідників ведеться дискусія щодо необхідної кількості часткових показників у процесі оцінки, адже необхідність врахування усіх аспектів, що впливають на зміну рівня розвитку підприємства призводить до проблем із зведенням часткових коефіцієнтів до єдиної оцінки та складністю самих розрахунків.

Досліджуючи підходи іноземних науковців до оцінювання розвитку підприємств на основі систем індикаторів, варто виділити наступні моделі: Збалансована система показників BSC; Бортове табло TdB; Модель Дюпона; Модель Мейсела; Модель EP2M (К. Адамса і П. Робертса); Піраміда ефективності (К. Мак-Найра, Р. Лінча, К. Кросса) та ін. [8, с.226-228]. Однак більшість наукових розробок у цьому напрямі не враховує специфічних умов функціонування українських підприємств, що створює певні перешкоди для практичного застосування даних моделей.

На нашу думку, заслуговує на увагу модель оцінки рівня розвитку підприємства розроблена В.С. Пономаренко та І.В. Гонтаревою. Дана модель являє собою систему інтегрального, комплексних, узагальнених та часткових показників, сформовану за допомогою параметричного аналізу. До переваг даної методики можна віднести: системність розрахунків та повноту відображення факторів, що впливають на розвиток підприємства; вимірність складових критерію; ясність фізичного, економічного та соціального змісту [5, с.87-91]. Проте мабуть єдиним, хоча вагомим, на наш погляд, недоліком цієї моделі є надмірна трудомісткість розрахунків.

Серед інших запропонованих вітчизняними науковцями моделей оцінки розвитку підприємства варто виділити запропоновану Р.В. Фещуром та В.Ю. Самуляком. Дана модель передбачає формування мінімальної кількості показників, що забезпечує наочність їх значень та зручність оперування [7, с.231-237]. Ще однією перевагою даної моделі є часткове врахування впливу зовнішнього середовища на підприємство (зокрема враховується показник інфляції при розрахунках еталонних значень деяких показників та середньогалузеві значення).

Система оцінки рівня розвитку включає 3 групи показників: показники використання ресурсів (фінансові, основні засоби,

людські, матеріальні, енергетичні та інформаційні), показники продукції та показники економічної ефективності.

На нашу думку, дану модель можна адаптувати також для оцінки ресурсного потенціалу підприємства, що важливо, адже розвиток і потенціал поняття взаємопов'язані та взаємопороджуючі. Як стверджують А.Е. Воронкова та Ю.С. Погорелов, потенціал підприємства є основою його довготривалого розвитку, причому такий зв'язок є причинно-наслідковим [1, с.83].

Розроблений алгоритм застосування даної моделі для комплексної оцінки розвитку та потенціалу підприємства представлений на рис. 1.

Методики розрахунку часткових показників, представлених на рис. 1, подані в джерелах [2-3, 6].

Застосування моделі щодо визначення рівня ресурсного потенціалу передбачає інтегральну оцінку групи показників використання ресурсів. Тобто використання єдиної методології до оцінки розвитку та потенціалу підприємства дозволить нам порівняти отримані інтегральні оцінки та зробити відповідні висновки.

При розрахунку інтегральних показників рівня розвитку та потенціалу важливим моментом є визначення еталонних значень часткових показників, що являє собою нормативні чи середньогалузеві значення відповідних показників, в окремих випадках – значення відповідних показників підприємства, що є лідером ринку чи основним конкурентом.

Критерії вагомості часткових показників необхідно розраховувати експертним методом, розроблені нами критерії вагомості представлені у табл. 1.

Розрахувавши інтегральні оцінки рівня розвитку та потенціалу підприємства необхідно їх порівняти та запропонувати коригуючі дії чи нову стратегію (табл. 2).

Рис. 1. Алгоритм оцінки рівня розвитку та потенціалу підприємства

Джерело: розроблено на підставі [7, с. 237]

Таблиця 1

Критерії вагомості при оцінці рівня розвитку та потенціалу підприємства

Показник	Коефіцієнти вагомості для розрахунку	
	розвитку (a _i)	потенціалу (b _i)
R1. Інтегральний показник фінансового стану підприємства	0,028	0,08
R2. Інтегральний показник ймовірності банкрутства	0,028	0,08
R3. Показник придатності основних засобів	0,057	0,17
R4. Інтегральний показник якості персоналу	0,028	0,08
R5. Рівень мотивування	0,028	0,08
R6. Витрати виробництва (середній темп зниження)	0,019	0,06
R7. Питома вага матеріальних витрат в операційних	0,019	0,06
R8. Матеріаловіддача (середній темп зміни)	0,019	0,06
R9. Енергоємність продукції (середній темп зміни)	0,057	0,17
R10. Інтегральний показник рівня інформаційного забезпечення	0,057	0,16
P1. Інтегральний показник якості продукції	0,11	-
P2. Питома вага продукції на експорт	0,11	-
P3. Середній коефіцієнт оновлення продукції	0,11	-
E1. Рентабельність продукції (середній темп приросту)	0,066	-
E2. Виробіток на одного працівника (темп приросту)	0,066	-
E3. Обсяг продаж (середній темп приросту)	0,066	-
E4. Валовий дохід (середній темп приросту)	0,066	-
E5. Фондовіддача	0,066	-

Таблиця 2

Аналіз результатів оцінки рівня розвитку та потенціалу підприємства

Співвідношення рівня розвитку та потенціалу підприємства	Опис ситуації	Коригуючі дії
$P > R$	Існують можливості для нарощення потужності підприємства, які не використовуються через некаліфікованість управлінського персоналу	Зміна керівництва підприємства
$P = R$	Ситуація загалом відображає стабільність та ефективність управління, адже підприємство є розвиненим на стільки, на скільки володіє ресурсним потенціалом	Потенціал і розвиток високі: можливе застосування стратегії диверсифікації та оборонної стратегії. Показники низького рівня: ліквідація чи реконструкція
$P < R$	Зустрічається рідко, зазвичай і потенціал, і рівень розвитку є невисокими	Всі зусилля необхідно спрямувати на нарощення ресурсного потенціалу

Висновки. На сьогодні важливим питанням залишається розробка підходу до оцінки розвитку підприємства, причому важливо сформувати систему розрахунку з необхідною та достатньою кількістю часткових показників. Розглянута нами модель оцінки рівня розвитку підприємства має ряд переваг, зокрема враховує умови функціонування українських підприємств, певною мірою враховує вплив зовнішнього середовища на підприємство. На нашу думку дану модель можна застосовувати для оцінки ресурсного потенціалу підприємства, причому з трьох груп показників необхідно розраховувати лише першу – групу показників використання ресурсів. На основі комплексної оцінки рівня розвитку та потенціалу підприємства пропонуємо модель

прийняття управлінських рішень. В залежності від співвідношення розрахованих інтегральних показників рівня розвитку та ресурсного потенціалу існують наступні коригуючі дії для підприємства:

1) якщо потенціал перевищує рівень розвитку, то необхідна зміна керівництва підприємства;

2) якщо потенціал та рівень розвитку є рівними величинами, причому відповідають високому рівневі, то для підприємства можливе застосування стратегії диверсифікації;

3) якщо потенціал та рівень розвитку є рівними величинами, однак низького рівня, то для підприємства є два шляхи – ліквідація або реструктуризація (реконструкція);

4) якщо рівень розвитку перевищує потенціал, то необхідно всі зусилля спрямувати на нарощення ресурсного потенціалу, що в свою чергу буде фундаментом для майбутнього розвитку підприємства.

1. Воронкова А.Е. Потенціал підприємства як основа його довгострокового розвитку / А.Е. Воронкова, Ю.С. Погорелов // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №4 (94). – С. 77–82.

2. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: Навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Суми: ВТД “Університетська книга”; К.: Видавничий дім “Княгиня Ольга”, 2005. – 324 с.

3. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз підприємства / М.Я. Коробов – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2000. – 378 с.

4. Плугіна Ю.А. Інтелектуальний розвиток: сутність поняття / Ю.А. Плугіна // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Харків, 2011. – № 36. – С. 193–196.

5. Пономаренко В.С. Структура визначення інтегрального показника системної ефективності розвитку підприємства / В.С. Пономаренко, І.В. Гонтарева // Економіка розвитку. – 2012. – №1(61). – С. 86–93.

6. Тимошук М.Р. Планування соціально-економічного розвитку підприємства: Монографія. / Тимошук М.Р., Кузьмін О.С., Фещур Р.В., Подольчак Н.Ю. Олексів І.Б., Шуляр Р.В. – К.: УБС НБУ, 2007. – 449 с.

7. Фещур Р.В. Групи показників (індикаторів) оцінювання рівня розвитку підприємств / Р.В. Фещур, В.Ю. Самуляк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – Львів: Вид-во Львівська політехніка, 2010. – №691. – С. 231-239.

8. Фещур Р.В. Методи оцінювання розвитку підприємств у нестійких економічних умовах / Р.В. Фещур, С.В. Шишковський, Н.Р. Яворська // Вісник НУ „Львівська політехніка”. «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку». – 2012. – №668. – С. 223–231.